

Coperta colecției: Dana MOROIU, Corneliu ALEXANDRESCU
Ilustrația copertei: CORREGGIO, *Deposizione*, detaliu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
MEYER, MARVIN

Evangheliile Mariei Magdalena / Marvin Meyer; trad.: Adriana Bădescu
București, Nemira & Co, 2007
ISBN 978-973-143-010-9

I. Bădescu, Adriana (trad.)

232.931

Marvin Meyer

THE GOSPELS OF MARY. THE SECRET TRADITION OF
MARY MAGDALENE, THE COMPANION OF JESUS

© Marvin Meyer, 2004

Published by arrangement with HarperCollins Publishers, Inc.

© Editura Nemira & Co, 2008

Redactor: Nicoleta GHEMENT

Tehnoredactor: Corneliu ALEXANDRESCU

Tiparul executat de Alföldi Nyomda Rt.

Orice reproducere, totală sau parțială, a acestei lucrări,
fără acordul scris al editorului, este strict interzisă
și se pedepsește conform Legii dreptului de autor.

ISBN 978-973-143-010-9

INTRODUCERE

Dintre toți ucenicii lui Iisus, nici unul nu pare a fi fost atât de puternic, de independent și de apropiat de el precum Maria Magdalena.

Această carte prezintă traduceri ale celor mai vechi și mai ample autentificate texte care încearcă să arunce o rază de lumină asupra acestei femei remarcabile și asupra tradițiilor literare care o au în centrul lor. Textele includ fragmente din evangheliile Noului Testament, din literatura extracanonică și din surse gnostice, printre acestea numărându-se și Evanghelia după Maria – Maria Magdalena. În cadrul lor, Maria Magdalena deține un rol principal, însă adesea, mai cu seamă în evangheliile din Noul Testament, caracterul central al rolului ei a fost disimulat de interesele autorilor, care susțineau cauza ucenicilor bărbați (îndeosebi a celor doisprezece) și locul de frunte al lui Petru. Când, în

Evanghelia după Matei 16:18, Iisus spune: „Tu ești Petru și pe această piatră voi zidi Biserica mea“, este deja pregătită scena pentru ca Petru să-și asume rolul principal, ca primul între apostoli, și pentru ca ucenicii bărbați să-și ocupe locurile apostolice alături de Petru, ca lideri ai noii Biserici în formare. În mod lesne de înțeles, aceste cuvinte, în traducerea lor latină, dețin o poziție dominantă pe cupola bazilicii Sfântul Petru din Roma. Nu este de mirare că în mai multe dintre textele traduse în volumul de față (Evanghelia Mariei, Evanghelia după Toma, Pistis Sophia), Petru însuși refuză să accepte învățăturile și poziția de frunte ale Mariei Magdalena. Deși poate că nu derivă direct din relația lor de natură istorică, această ostilitate a lui Petru față de Maria Magdalena reflectă atitudinile conflictuale cu privire la rolul femeilor și la caracterul lor conducător în cadrul Bisericii. În lumea lui Petru, în trecut și în prezent deopotrivă, a fost și este greu de acceptat rolul important al unei femei ca lider și ca învățător.

În romanul *Codul lui da Vinci*, al scriitorului Dan Brown, Leigh Teabing și Sophie Neveu discută pe marginea acestei chestiuni abordate de Petru și de alții în primele texte creștine:

– Femeia despre care vorbesc, îi explică Teabing, este Maria Magdalena. Petru era gelos pe ea.

– Fiindcă Iisus o prefera?

– Nu numai din cauza asta. În joc era mult mai mult decât simpla afecțiune. La acest punct din cadrul evangheliilor, Iisus bănuiește că va fi în curând prins și crucificat. În consecință, o învață pe Maria Magdalena cum să ducă mai departe Biserica Sa după ce El nu va mai fi. Ca urmare, Petru își arată nemulțumirea fiindcă e vioara a doua pe lângă o femeie. Vezi tu, Petru era puținel sexist.

Sophie se străduia să nu piardă firul.

– Vorbim totuși despre *Sfântul Petru!* Piatra pe care Iisus și-a clădit Biserica.

– Exact acela, cu o singură excepție. În conformitate cu aceste evanghelii nemodificate, nu lui Petru i-a dat Iisus instrucțiuni despre fondarea Bisericii creștine, ci *Mariei Magdalena*.

În textele traduse în această carte, Maria Magdalena se conturează din umbra tradiției creștine ortodoxe ca un influent ucenic și apostol al lui Iisus. În evangheliile Noului Testament și în Evanghelia după Petru găsim câteva istorisiri fascinante despre Maria Magdalena, a căror lectură atentă relevă noi date despre viața ei. Din ceea ce se știe despre ea, Maria Magdalena era o evreică din orașul Magdala, aflat pe țărmul vestic al mării Galileii, iar supranumele ei, Magdalena, derivă din

numele orașului. Magdala era renumit pentru pescuit și pentru conservarea peștelui prin sărare. În aramaică, numele orașului este Migdal Nunya (sau aproximativ), adică „Turnul peștelui“, iar grecii l-au botezat Tarichea (în latină, Taricheae) – „pește sărat“. Unii specialiști au presupus că supranumele Magdalena provine direct din termenul aramaic pentru „turn“, migdal, sugerând deci că Maria „Magdalena“ înseamnă de fapt Maria „turnul“; interpretarea este însă una dificilă.¹ Numele ei este pur și simplu Maria Magdalena, Maria din Magdala, din orașul Magdala, sau în aramaică Miryam din Magdala.

În Noul Testament, Maria Magdalena apare în scenă în Evanghelia după Luca 8, fiind o femeie independentă, care călătorește alături de Iisus împreună cu alte două femei, în cadrul mișcării iudaice conduse de El. Textul nu menționează prezența unor soți sau a unor rude ale femeilor respective; ele merg pe cont propriu, dacă putem spune așa, alături de Iisus și de prietenii Lui. Toate trei, spune Luca, au fost tămduite de Iisus, care ar fi scos din Maria șapte draci. Această afirmație amintește de magie, de miracole și exorcizări, reflectând preocupările autorului evangheliei. Dacă relatarea redă măcar într-o măsură redusă realitatea istorică, am putea deduce că Maria avea probleme de natură socială, mentală sau spirituală și că Iisus a ajutat-o să și le rezolve. Și astfel, suntem lăsați să înțelegem,

Maria Magdalena devine ucenic al lui Iisus, iar statutul ei printre cei apropiați Lui este sugerat de faptul că numele ei e citat aproape de fiecare dată primul între cele ale femeilor care îl urmau. Singura excepție apare în Evanghelia după Ioan 19:25, unde femeile din familia lui Iisus sunt menționate primele. Mai mult decât atât, în conformitate cu Luca, Maria Magdalena și apropiatele ei susțin mișcarea condusă de Iisus din propriile lor resurse materiale. Unii specialiști au afirmat că mijloacele financiare și stilul de viață ale Mariei ar sugera că ar fi fost văduvă sau divorțată; sau poate că este o femeie independentă, care trăiește pe propriile-i picioare. Așa cum menționează Carolyn Osiek în cartea ei, *Women in Scripture (Femeile în Scriptură)*, „Era o femeie puternică.“

Conform evangheliilor după Marcu, Matei, Luca, Ioan și Petru, Maria Magdalena îi rămâne loială lui Iisus chiar și în ultimele zile, fiind prezentă deopotrivă la răstignire și la mormântul Lui. În unele relatări, ucenicii bărbați fug pentru a-și salva viața atunci când Iisus este răstignit, dar Maria împreună cu celelalte femei rămân aproape de locul execuției. În dimineața zilei de duminică, susțin evangheliile, Maria Magdalena se duce la mormântul lui Iisus, conform unor relatări împreună cu una sau cu mai multe dintre celelalte femei, pentru a unge trupul și a plânge. Iar în finalul

Evangeliei după Marcu (16:9-11) și în cea a lui Ioan 20:1-18, Maria Magdalena este prima persoană care îl vede pe Iisus înviat și duce vestea cea bună celorlalți. În Evanghelia după Ioan, această întâlnire dintre Iisus și Maria Magdalena este relatată în tonuri duioase și pline de iubire, cu un ușor accent erotic. Iisus o strigă „Maria“, iar ea îi răspunde „Rabuni“. Apoi pleacă pentru a le vesti și celorlalți învierea, iar din acest moment devine cunoscută în tradiția religioasă ca apostol al apostolilor.

În celelalte texte traduse în această carte, semnificația rolului deținut de Maria Magdalena ca ucenic al lui Iisus – un ucenic iubit – devine și mai pregnantă. În evangheliile Noului Testament, grupul de ucenici apropiați de Iisus are adesea aerul unui fel de club masculin exclusivist. Alte texte contrazic însă această idee; în conformitate cu ele, Iisus era înconjurat de ucenici deopotrivă femei și bărbați, iar evangheliile după Maria, după Toma și după Filip, în Dialogul Mântuitorului și în Pistis Sophia, Iisus este descris ca fiind apropiat în mod egal de femei și de bărbați. În Evanghelia după Toma 61, Salomeea observă că Iisus s-a așezat pe culcușul (patul) ei și a mâncat la masa ei, și îi spune: „Sunt ucenicul tău.“ La rândul lui, Iisus rostește cuvinte de înțelepciune și cunoaștere. În toate aceste texte, Maria Magdalena este tratată ca un ucenic,

ceilalți i se adresează ca atare și uneori se precizează că este ucenicul pe care Iisus îl îndrăgește cel mai mult. În Evanghelia după Filip se menționează nu doar că Iisus o iubea mai mult decât pe ceilalți ucenici; ea este numită însoțitoarea, partenera sau consoarta Lui, textul precizând că Iisus o săruta adesea.

În lumina unor asemenea afirmații, ni se pare firesc să spunem că Maria Magdalena era un ucenic iubit. Acest apelativ este cunoscut în primul rând din Evanghelia după Ioan, unde ucenicul iubit este un personaj important, deși oarecum vag definit. Multă cerneală a curs în eforturile erudiților de a-l identifica și a-l înțelege. El – sau ea – ar putea fi un personaj fictiv (opinează Hans-Martin Schenke), o figură idealizată (este de părere Rudolf Bultmann) sau un simbol al credinciosului (consideră Raymond E. Brown). În Evanghelia lui Ioan însă, situația este complicată, ucenicul iubit părând să-și asume totodată responsabilitatea de a deveni martor ocular al evenimentelor și chiar autor de evanghelie; fără nici o îndoială, el este înrudit, în sens literal, cu Lazăr și, prin el, cu tânărul din Evanghelia după Marcu și din Evanghelia secretă după Marcu, numit și el „ucenic iubit“.²

În plus, există și alte texte creștine care se referă la ucenici iubiți, identificându-i adesea cu o persoană sau cu alta. În Cartea Secretă (sau Apocrifă) a lui

Iacov și în Prima și a Doua Apocalipsă a lui Iacov din arhiva de la Nag Hammadi, Iacov cel Drept, fratele lui Iisus, este portretizat ca un ucenic iubit, iar în Evanghelia după Toma și în Cartea lui Toma, de asemenea din arhiva de la Nag Hammadi, Iuda Toma este fratele geamăn al lui Iisus și totodată un ucenic iubit. În mod similar, în Evanghelia după Maria, în Evanghelia lui Filip și în alte texte, Maria Magdalena este considerată un ucenic iubit.

Și, dacă Esther A. de Boer are dreptate, ea este *singurul* ucenic iubit. În eseu său intitulat „Maria Magdalena și ucenicul pe care îl iubea Iisus“, de Boer susține că Maria Magdalena era, foarte posibil, ucenicul iubit din Evanghelia după Ioan. Ea începe prin a menționa argumentele care o identifică pe Magdalena ca fiind ucenicul iubit și autorul Evangheliei după Ioan, și continuă prezentând modalități subtile de interpretare. În Ioan 19:25-27, spre exemplu, Iisus o vede pe mama Lui și pe ucenicul iubit și le vorbește de pe cruce. Mamei Lui i se adresează cu apelativul „femeie“ (în greacă, *gynai*) și îi spune: „Femeie, iată fiul tău“, dar pe ucenicul iubit nu-l numește niciodată „fiu“. Astfel de Boer deduce că, atunci când îi spune mamei sale să-și privească fiul, Iisus se referă chiar la fiul ei, la El însuși. „Importanța esențială, continuă de Boer, a scenei din Ioan 19:25-27 rezidă în rugămintea lui Iisus

ca mama Lui să-și întoarcă ochii de la fiul ei muribund pentru a-l regăsi, viu, în ucenicul pe care El îl iubea.“ Caracterul anonim care îl învăluie pe ucenicul iubit din Evanghelia lui Ioan, susține de Boer, este impus de elementele represive ale acestui text, elemente care pun la îndoială autoritatea ucenicilor femei; de aceea, este greu să distingem figura Mariei Magdalena în persoana ucenicului iubit. De Boer scrie:

Sunt de părere că Maria Magdalena trebuie considerată un candidat serios în încercarea de a-l identifica pe ucenicul iubit al lui Iisus din Evanghelia după Ioan. Dacă o vom privi într-adevăr ca pe un candidat important, consecințele asupra perspectivei noastre generale privitoare la Maria Magdalena vor fi substanțiale. Ar însemna că ar fi avut ea însăși ucenici, că ar fi pus bazele unei comunități și că vor fi fost păstrate mărturiile ei atât în privința morții și învierii lui Iisus, cât și cele referitoare la viața și la învățăturile Lui. Mai mult decât atât, cuvintele ei ar fi dobândit caracter canonic și ar fi fost discriminate în lumea întreagă, de-a lungul secolelor.

Dacă Maria Magdalena a fost un ucenic iubit, sau poate *cel* mai iubit, în ce fel s-a manifestat această iubire? Dacă apropierea dintre Iisus și Maria

este aplicabilă deopotrivă relației lor istorice, am putea spune oare că între ei a existat o intimitate de natură fizică? Sursele literare sunt într-adevăr bogate în nuanțe erotice – în Evanghelia după Ioan 20, în Evanghelia după Maria și mai cu seamă în cea după Filip. Deși afirmația conform căreia Iisus era activ din punct de vedere sexual și eventual chiar căsătorit poate fi susținută și documentată, la fel ca aceea că Maria Magdalena, femeia aflată cel mai aproape de El, este cea mai potrivită candidată pentru rolul de iubită, dovezile în acest sens sunt insuficiente. Tonul intim al replicilor din Evanghelia după Ioan 20 devine imperativ la final, când Iisus îi spune Mariei Magdalena „Nu te atinge de Mine.“ În Evanghelia după Maria, dragostea dintre ei pare a avea un caracter mai degrabă platonice și spiritual. Iubirea și săruturile dintre cei doi parteneri în Evanghelia după Filip sunt descrise în contextul orientării spirituale și sacramentale a textului în sine. În toate aceste fragmente, desigur, este posibilă ca o interpretare spirituală a dragostei să fi fost impusă asupra textului de autorii și editorii care au preferat un tip de iubire și intimitate cu mai puține accente fizice în cazul lui Iisus. În consecință, se poate ca Maria Magdalena și Iisus să fi trăit o dragoste fizică și la fel de bine se poate să n-o fi făcut. Nu avem de unde să știm. La

urma urmei, așa cum ne amintește Evanghelia după Filip, „[Nimeni] nu [poate] ști când [soțul] și soția se împreunează, decât cei doi, căci căsătoria în lumea aceasta este o taină a celor cununați.“

Nikos Kazantzakis abordează aceste chestiuni în *Ultima ispită a lui Hristos*, în descrierea propriei sale versiuni a relației dintre Maria Magdalena și Iisus. În acest roman, Maria Magdalena este o prostituată care îl cunoaște pe Iisus din copilărie și devine adepta lui. În una dintre ultimele scene ale cărții, Iisus se stinge pe cruce și fantazează despre ultima sa ispită, viața de familie și sexuală de zi cu zi, viața carnală obișnuită alături de Maria Magdalena.

Gemând, Maria Magdalena l-a îmbrățișat, i-a lipit trupul de al ei.

– Nici un bărbat nu m-a sărutat. N-am simțit niciodată barba unui bărbat pe buzele și obrajii mei, nici genunchii lui între genunchii mei. Aceasta este ziua în care m-am născut!... Plângi, copilul meu?

– Iubită soție, n-am știut că lumea este atât de frumoasă, că atât de sfântă este carnea. Și ea e o fiică a lui Dumnezeu, o soră delicată a sufletului. N-am știut că bucuriile trupești nu sunt păcătoase.

– De ce te-ai dus să cucerești cerurile și să plângi, și să cauți apa miraculoasă a vieții veșnice? Eu sunt